

TOESPRAAK EKKLESIA AMSTERDAM zondag 8 april 2018

De Emmausgangers (Lukas 24:13-35)

Kees Kok

Je bent optimistisch of pessimistisch van aard. Je ziet het somber in, of je blijft er ondanks alles in geloven. Maar de feiten van alledag zijn niet bepaald rooskleurig. Iemand op wie je al je hoop had gesteld, is opgepakt en vermoord door het regime. Het gebeurde toen in Jeruzalem, zoals het tot op vandaag steeds opnieuw gebeurt, overal ter wereld. Stiekem, met kogels of gif, of in het openbaar, aan een kruis, op een berg. De Emmausgangers waren aanhangers van Jezus van Nazaret. Ze hadden al hun kaarten op hem gezet. Hij zou het Joodse land bevrijden van de Romeinse bezetter en vredeskoning van Israël worden, zoals ooit David en Salomo. Zij zagen zich al naast hem tronen, een aan zijn rechter- en een aan zijn linkerhand. Begin van een nieuwe tijd: nieuwe hemel, vrede op aarde. Maar het is anders gelopen, zoals het altijd weer anders loopt: Jezus is door de Romeinse overheid geëxecuteerd als een terrorist, samen met twee echte misdadigers, de een rechts, de ander links van hem. En als Lukas jaren later zijn verhaal over Jezus van Nazaret opschrijft, is ook het laatste restje Israël door de Romeinen van de kaart geveegd. Pikant detail: Emmaus was de belangrijkste Romeinse legerplaats, krachtcentrum van de bezettingsmacht. Genoeg redenen dus voor desillusie en desoriëntatie. De Emmausgangers zijn in de war. En dan hebben die vrouwen ook nog een leeg graf gevonden. Is zelfs zijn dode lichaam ons ontstolen? Wat moeten ze doen? Zich aansluiten bij de opstandelingen die het nog minstens een eeuw daarna zullen volhouden? Moeten ze achter een van de vele nieuwe messiassen aanlopen? Of capituleren voor de Romeinen en zich in Emmaus aansluiten bij de heersende legermacht? Ze weten het niet. Ze zien het niet meer zitten. Hun ogen zijn overmeesterd door de feiten, verblind door wat ze hebben gezien.

In 1944 schreef Henriëtte Roland Holst een gedicht over de droom van het socialisme, over 'eindelijk daagt uw morgenrood', de rode toekomst met haar gouden bergen. Maar dan deze regels:

*Schoon was de droom, stoutmoedig en vermetel,
schoon was de droom, maar ach, de werkelijkheid
zwart als de nacht, vol wrange bitterheid,
geheel de wereld werd een heksenketel.*

De hele wereld een heksenketel, waar en wanneer niet? Schoon was de droom van de Emmausgangers, schoon de droom van Nelson en Winnie Mandela, schoon de droom van Malcolm X en Martin Luther King. Maar zie de heksenketels van Israël, Zuid-Afrika en Noord-Amerika vandaag.

Toch eindigt dat gedicht niet in bitterheid en duisternis, maar met de ons inmiddels vertrouwde woorden:

*Dit eene weten wij en aan dit één
houden w' ons vast in de duistere uren:
er is een Woord, dat eeuwiglijk zal duren,
en wie 't verstaat, die is niet meer alleen.*

De twee Emmaasgangers, met zijn tweeën alleen, twee eenzame godverlaten doemdenkers die elkaar onderweg, terug naar huis, naar 'af', wanhopige woorden tegenwerpen. Er voegt zich een derde persoon bij hen - 'zwijgende meegaande voetstappen'. Die hoort hun klaagzang aan en legt ze geduldig uit dat ze er niets van gesnapt hebben: als je je eigen boeken, Mozes en de profeten, goed leest, dan weet je dat de Messias dit alles moest lijden om overwicht te krijgen, om in zijn kracht te komen. Want het messiaanse project, het masterplan van deze Messias, steunt niet op macht en geweld, maar op het onwankelbare vertrouwen dat het anders kan en moet op deze aarde. En dat andere begint altijd bij jezelf, met het reactiveren van je eigen slome hart; het breken en delen op wereldschaal begint in eigen huis, aan eigen tafel.

Dat Woord, 'dat eeuwiglijk zal duren', het grote verhaal dat Jezus hen vertelt, is begonnen met 'Mozes en de profeten', als een Joods verhaal, maar moet telkens opnieuw onder woorden worden gebracht, toegesneden op de hoorders, op hun situatie. Om hun ogen te openen en hun harten te doen branden, om hun beperkte zicht te 'ontgrenzen' en te doordringen. Op het moment dat Jezus die woorden aan hun eigen tafel in Emmaus nog eens voordoet, ze breekt en deelt als brood, gaan hun ogen open en herkennen zij hem, hun 'ongemaskerde vriend'. Ze herkennen hun eigen ingeslapen droom, het verduisterde visioen. En op datzelfde moment verdwijnt Jezus uit hun ogen. Want is het voortaan aan hen, aan zijn volgelingen, aan ons, om *hem te zijn* in deze wereld. Dat is de crux van het verhaal, van heel het evangelie, alle vier: de Messias kan niet blijven, het zou al gauw een ordinaire machthebber worden, aan wie de slaafse volgelingen al hun eigen verantwoordelijkheden afstaan. Jezus legt uit hoe hij zijn eigen naam, heel zijn wezen, verbonden heeft met het grote program dat vervat ligt in de Naam van Israëls God: 'In zijn naam zal worden uitgeroepen onder alle volkeren: omkeer tot kwijschelding van schulden, tot vergeving van zonden.' Het wegdragen van zonde, kwaad, onrecht, discriminatie, uitbuiting, de wereld uit, maakt intrinsiek deel uit van de Naam zoals die in Mozes en de profeten wordt gespeld (met name Exodus 24:6-7). En de Emmausgangers worden eropuit gestuurd om precies dat messiaanse program uit te voeren en zo die Naam te heiligen, te 'verheerlijken': te beginnen in Jeruzalem. Zij keren op hun schreden terug naar Jeruzalem, 'bekeerd' van hun dwaalwegen, hun slome harten staan weer in vuur en vlam. Hun hartstocht is terug, ze zijn weer verliefd op het visioen, geloven er weer in en nemen hun verantwoordelijkheid. Vanuit het verwoeste Jeruzalem zet hun Jezusbeweging zich sindsdien voort langs en dwars door alle puinhopen en alle heksenketels van de geschiedenis, overal waar de menselijke waardigheid met voeten wordt getreden. De lijst is zo eindeloos dat onze ogen er telkens door overmeesterd dreigen te worden en wij de neiging hebben om op onze schreden terug te keren van onze idealen, en ons te schikken in het onwrikbare onrechtstelsel van deze wereld.

Altijd dreigt de desillusie, de resignatie, de capitulatie. En is dat niet precies de reden waarom wij van week tot week bijeenkomen om ons te laten ompraten en bijpraten, om onze slome harten te laten reactiveren en het brood te breken, als ritueel van solidariteit? Om onze ogen en ons verstand te laten openen en elkaar af te stemmen op waar het nu eigenlijk om gaat in deze wereld?

Waar het om gaat, heeft De Nederlandse dichter A. Marja vijftig jaar geleden in zijn gedicht 'De derde Emmaüsganger' aldus verwoord:

*het gaat niet om het dood gaan en daarna
het gaat om het leven als
de leliën des velds om het eten en drinken verdelen
zodat ieder verzadigd wordt en er ruimte komt
voor wat eigenlijk pas leven is:
de bruiloft en het dansen en het vrijen
het luisteren en luieren en leren
en het meetellen van de timmermannetjes
van de hoeren en hadjememaars en vissers
tussen de witgekalkte graven
tussen de speculanten in en om de tempels
tussen de priesters en professoren
en al die pilatussen
die donders goed beter weten.*

Ook wij kunnen beter weten. Op zijn tijd zijn we allemaal Emmausgangers, ver van het hart van de zaak, het hoge Woord over een leven dat sterker is dan de dood. Dat woord dat in de duistere uren nog altijd lichter en eeuwiger is dan de zwartste leugens die overal om ons heen het pleit lijken te winnen. Met dat woord zijn we niet alleen. Kijk maar om je heen. Zo moge het zijn.